

Ilkinji günä hökmünde kolonializm barada

Category: Kitapcy, Nukdaýazar, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Ilkinji günä hökmünde kolonializm barada ILKINJI GÜNÄ HÖKMÜNDE KOLONIALIZM BARADA

«Kolonializmiň soñlandyrylmagy» Palestinadan başga ýerde kolonializmiň soñlanandygy üçin amala aşmajak şygardyr.

Surat Edward Saidiň «Gündogarşynaslyk» kitabynyň sahabyndan alyndy

Ýerleşiji kolonializm bilen bir hatarda kolonializm Palestina we palestinalyalar üçin görnetin wagşyýanalyk bilen geçginli bolsa-da, kolonializmiň soñlandyrylmagy ýa-da giňden ýaýran anglo-sakson sözi bilen aýdylanda «dekolonizasiýanyň» külli adamzat üçin geçginlidigini aňlatmaýar.

Aslyna seredilende, şeýle çaklama palestinalylaryň «taryhdaky

iň soňky kolonializmiň azaryny çekýändigi» baradaky giňden ýaýran pikire çapraz gelýär. Emma hazır kolonializmiň soňlandyrylmagynyň umumylaşdyrylmagy umumy pikir hökmünde, has dogrusy dünýäniň nämä meňzeýändiginiň fotosuraty hökmünde hödürlenýär.

Kolonializmiň soňlandyrylmagy barada kitaplar çap edilýär, makalalar ýazylýar, konferensiýalar geçirilýär, köpcülikleýin çykyşlarda munuň bilen baglanyşykly şygarlar öňe sürülyär we muny öwretmek üçin uly ýokary okuw jaylarynyň bilim programmalary üýtgedilýär.

Ýagdaý şeýle bolsa, dünýäniň kolonializmi kowmak üçin ýene bir gezek garaşsyzlyk hereketine girişmeli gerekmi?

Şeýle diýyän «post-kolonialistler» bar:

Ak däl dünýäniň ejir çekýän zady bu gezek medeniýet ýoly bilen kolonializmdir. Çünkü aslynda diñe syýasy garaşsyzlyga ýetilipdi, emma indi etmeli zat – kolonializmiň taryhda edenleri we häzirem edýänleri bilen ýüzleşmekdir.

Kolonializm özümüz we dünýäni olaryň üsti bilen gören şertlerimizi bize impozirleýsi we dakşy ýaly milli aýratynlyklarymyzy-da özeninden aýyrды we bizi olardan daşlaşdyrdы.

Bilim ulgamlary, medeniýet industriýasy, mediýa serişdeleri arkaly başga nukdaýnazarda özüne garşy göreşilmeli kolonial nukdaýnazar kemala getirildi.

Häli-häzirlerem bu gatlagyň ylmy işleriniň agramly bölegi özbaşyna kolonial täsiriň möhüm guralydygy çaklanýan iňlis dilinde ýazylýar we çap edilýär!

THE POST-COLONIAL CRITIC

Interviews, Strategies, Dialogues

GAYATRI
CHAKRAVORTY
SPIVAK

Edited by
Sarah Harasym

Eger gerek bolanda, amerikan ýokary okuwy jaylarynda işlän
hindı alymy Gaýatri Çakraworti Spiwakyň sözi bilen aýdanda,
«garaşly adamyň gepläp bilmegini» ýola goýmagyň deregne, onuň

diňe iňlis dilinde, kämahalam fransuz dilinde gepleýändigini eşidýärис. Muňa goşmaça onuň aýdýanlaryny-da ak adamyň guran ýokary okuw jaýlary we neşirýatlary tarapyndan çap edilýär. Medeni kolonializmi soňlandyrma hereketleriniň öñdebaryhy wekili bolan, Gündogar Afrikanyň meşhur ýazyjysy keniýaly Ngugi Wa Thiongonyň awtobiografiýasyndan bu boýunça käbir sapaklary alsa bolar. Ol okadýan Nairobi uniwersitetinde iňlis edebiýatynyň okadylmagynyň gadagan edilmegi we munuň deregne afrika dilleriniň okadylmagy üçin köpcülikleyín kampaniýanyň başyny başlady. Şeýle-de, ýewropa teatrynyň täsirlerinden garaşsyz afrika teatryny kemala getirmek üçin kän işleri etdi. Emma 1999-njy ýylda keniýaly ygtyýarlylar Wa Thiongony tussag etdi we suda çykaryl maka bir ýyl töweregi wagt tussag astynda ýatdy. Şeýle-de, günüň dowamyn da bir sagatdan köp açık howa çykmagyna rugsat berilmedi. Emma ol tussag astynda ýatyrka-da, ýurdunyň ygtyýarlylaryna bolan nägileligini aýtdy we iňlis dilinde ýazmazlygy, munuň ýerine ýerli kikuýýu dilinde roman ýazmagy makul bilip, iňlis «medeni kolonializmine» garşı oppozision işini güýçlendirdi.

Hakyky ady bolan Jeýms Ngugi adyny çalşyrdы. 2002-nji ýylda okatmakdan mahrum edilenden we maşgalasyna basyş edilenden soň sürgün edilen Keniýasyna gaýdyp geldi.

Iki ýyldan soň özüne we aýalyna hüjüm edildi, öyi talandy. Şeýle-de bolsa, ahyrynda Kaliforniya uniwersitetiniň deňeşdirmeli edebiýat ugry boýunça professory boldy. Házır onuň ýerli ene dilinde ýazan eserleri öwrenilýär, iňlis diline terjime edilýär, soňra saýlama neşirýatlarda çap edilýär, kitaplary amerikan gazet-žurnallarynda öwülýär.

"One of Africa's greatest writers." — San Francisco Chronicle

Mgungu wa Thiong'o

*Something Torn and New
An African Renaissance*

Ýogsa-da, hazır eşidýän galmagalymyzyň meñzeşini mundan öň
eşitmänmidik?
Aslynda eşidipdik.

Altmyşynjy ýyllaryň başynda Gana döwletiniň şol wagtyk prezidenti Kwame Nkruma «täze-kolonializm» sözünü orta atdy we 1965-nji ýylda «Täze kolonializm – Imperializmiň soňky stadiýasy» atly meşhur kitabyny çap etdirdi.

Leniniň pikiriçe imperializm «kapitalizmiň iň soňky stadiýasy» bolsa, Nkruma üçinem täze-kolonializm imperializmiň iň soňky stadiýasydy.

Şu teoriýa goldanyp, hakykatda kolonializm bazarlary, sosial artykmaçlyklary, eksporty we ösüş maksatnamalaryna gözegçilik edil ömrüni dowam etdiren bolsa, «döwlet baýdagы we BMG-de bir oturgyç bilen» çäklenip galandygy aýdylýan syýasy garaşsyzlyga ýöñkelýän aýyplamalar ýaýrady.

Başgaça aýdylanda syýasy garaşsyzlyklaryň medenuýetiň adyndan ölendigi mälim edimmezden öñ ykdysady taýdan ölendikleri mälim edilipdi.

Iki ölüm bildirişinde-de garaşsyzlyga hiçem ýetilmändigi, kolonializmiň geçmişde bolup geçen we hatda şumadam dowam edýän zat däldigini, gaýtam tersine durmuşymzyň özeninde orun alan soňsuz akymdygy aýdyldy.

Ykdysadyýetden we medeniýetden soñ üçünji göreviň bedeniňi kämilleşdirmek ýa-da belki-de, çaga ýetişdirmek ulgamynda amala aşjagyny kim aýdyp biljek?

Neo-Colonialism

The Last Stage of Imperialism

Kwame Nkrumah

Uly ähtimallyk bilen kolonializmiň şeýle görnüşde ulanylmaýy Apostol Paweliň orta atan we Keramatly Awgustin tarapyndan kämilleşdirilen hristian hekaýatyndaky ilkinji günä meñzeýär.

Adam atanyň özünü aldamagy netijesinde edilen günä zerarly adamzat jennetden çykarylyp Ýer ýüzüne düşýär we häzire çenli munuň kösenjini, azabyny çekip geldi. Bolan zady yzyna dolap bolmaýandygy we şonuň üçin günälerini ýuwmak isleýänlere beýle mümkünçilik berilmeyändigi üçin adamlar müdimilik kösenip gezmeli bolarlar.

Biziň günlerimizde-de halklaryň azatlygy we garaşsyzlygy ugrundaky hereketleriň netijesi şowsuz hem-de gynandyryjy gutardygysaýy, kolonializme hasam köp ölümsizligi we durnuklylygy gazandyrmak hökmanylyga öwrülyär.

Kolonializme garşı göreşmek ýeke tarapyň ýeke kesgitlemesine öwrülip, manysyny kolonializme garşı göreşden alýan taralyň ýasaýsyny kanunylaşdyryp bilmek üçin öli kolonializni diri saklamak gerek.

Şu boýunça geçmişde kolonializme bakna bolan ýurtda näçd az üstünlük gazanylsa, şol ýurtdan batlanýan kolonializme garşı sesleriň şonça batly çykjakdygyny, näçe üstünlikli bolunsa-da kolonializme garşıdaşlygyň şonça az boljakdygyny biljek grafigimize yüzlenip bileris.

Aýratynam, «kolonializmiň soñlandyrylmagy» Palestinadan başga ýerde kolonializmiň soñlanandygy üçin amala aşmajak şygardyr.

Galyberse-de, kolonializm edil häzir dowam edip duranam bolsa soñlandyrylmaly däl, çünkü kolonializmiň soñlandyrylmagyny talap edýänler üçin onuň barlygy özleriniň barlygynyň sebäpkäridir. Şonuň üçinem kolonializmi soñlandyrmak entek-entek amala aşmajak hyýaldyr.

Hakykatdanam, kolonializmi soñlandyrandyklaryny aýtsalar ýa-da soñlandyrsalar, siziň pikiriňizce näme ederler öýdýärsiniz?

Hazym SAGIÝE,

syýasy analistik, žurnalyst, ýazyjy.

Penşenbe 09.05.2024 ý. Publisistika